

Яніна Бутенко

ГУМАНІСТИЧНА РОЛЬ ХРИСТІЯНСТВА У ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ ВИБОРІ УКРАЇНИ

Розглядається значення християнства як духовної основи європейського вектору розвитку України. Висвітлюється діяльність Католицької Церкви за понтифікату Іоанна Павла II та роль Святого Престолу в екуменічних процесах у країні.

Ключові слова: *християнство, Європа, євроінтеграція, Святий Престол, екуменізм.*

Особливе географічне розташування України зробило її суб'єктом всіх геополітичних процесів, які впродовж останнього століття протікали на європейському континенті. Український народ проживає на кордоні між Європою та Азією, роз'єднаних світоглядними, релігійними, політичними та культурними відмінностями. Потрапляючи під сферу впливу тієї чи іншої цивілізацій, українці увібрали риси, притаманні обома частинам світу, зберігаючи при цьому свою ідентичність. Скомплювавши їх з власною самобутньою культурою, вони сформували унікальну неповторну цивілізацію.

Основою для формування культурної ідентичності українців стало християнство. Воно увібрало в себе місцеві язичницькі культури і звичаї, трансформувало у культури святих на національно-релігійні свята, які збереглися й дотепер. При цьому з моменту свого впровадження у якості державної релігії у Київській Русі впродовж низки століть до сьогодні включно, християнство несло в собі не лише морально-етичні, духовні цінності, але й важливе політичне навантаження. Воно було і залишається централізуючим чинником, ефективною підтримкою політичної влади і одним із визначальних чинників у міжнародних відносинах.

На християнстві як на основі єдності Європи акцентував увагу у своїх численних працях Іоанн Павло II [5,10]. Зокрема, понтифік наголошував на неможливості досягнення повноти єдності Європи без врахування культурного та історичного

спадку України, яку називав «колискою духовності східних слов'ян»[3,11]. Дослідження інтелектуального спадку Іоанна Павла II видається актуальним і важливим, оскільки саме в період його понтифікату (1978-2005) Україна здобула незалежність, сформулювала і почала реалізувати зовнішньополітичні прагнення.

Обґрунтування значення християнства у досягненні повноти єдності Європи можна знайти в праці І. Осташука [8]. Значна увага взаєминам України та Держави Міста Ватикан в постбіполярний період приділялась колишнім нунцієм Святого Престолу в Україні Н. Етеровичем [5].

Основні етапи взаємин між Україною та Святим Престолом в період 1992 -2005 рр. розглядав В. Козлов [7], який акцентував увагу на важливості залучення авторитету Римокатолицької Церкви (РКЦ) для реалізації зовнішньополітичних прагнень нашої держави. Окремі аспекти відносин України з Ватиканом в контексті євроінтеграції висвітлив колишній посол України при Святому Престолі Г. Хоружий [9].

У зв'язку з свідомим вибором Україною європейського вектору розвитку пошуки об'єднавчих чинників єдності, духовної близькості з країнами ЄС набуває особливої актуальності. Однією з найпотужніших основ для єдності слід вважати християнство, яке ще понад тисячу років тому окреслило межі сучасної Європи.

Географічно розташована між Азією та Європою, в силу певних історичних умов, Україна стала місцем перетину впливу двох християнських конфесій – православ'я та католицизму: «Тут у братерському діалозі зустрічаються ті, які черпають з джерел візантійської духовності, а також і ті, які живляться духовністю латинською. Тут зустрічається та взаємозбагачується глибокий сенс таїнства, яке панує у Святій Літургії Східних Церков та містична істотність латинського обряду» [3,с.36].

Ця обставина сприяла тому, що «українське християнство завжди було відкрите для Заходу і для Сходу, для Півночі і Півдня. Воно відкидало релігійну нетерпимість, фанатизм та вороже ставлення до іновірців» [3,с.19]., суттєво вплинула на

всю історію нашої країни. Ґрунтуючись в основному на православних традиціях, українська культура увібрала в себе і основні здобутки західноєвропейської культури, що приносились завдяки католицизму. Винятковим явищем можна вважати так званий «український католицизм» – УГКЦ, що постала і сформувалася саме на симбіозі православ'я та католицизму. Духовна діяльність Греко-католицької церкви сприяла укоріненню інтелектуальних та культурних здобутків обох течій християнства на теренах України, долучаючи нашу культуру до загальноєвропейської.

В історії Європи християнство завжди грало важливу роль. Не можна заперечувати його ваги у політичному, економічному, культурному та духовному житті континенту. Гуманістичні ідеї християнства зберігають свою актуальність і сьогодні. Наприклад, християнська концепція захисту прав людини значно ширша за світську. Вона бере свої витоки з вчень ранніх християн і є спільною для віруючих всього регіону. Не втратили свого значення традиційні християнські цінності – шлюб, любов, повага до старших, сім'я, свобода особистості, милосердя, благодійність, мир.

Відповідно до того, як змінювалися реалії життя, мінялися етичні і моральні принципи, християнство також зазнавало змін, враховуючи вимоги часу. Можна певною мірою твердити, що релігія віддзеркалила в собі еволюцію людської думки, ріст моралі та інтелекту [1, с.2].

Наприкінці ХХ ст. за посередництва Святого Престолу РКЦ стала активним суб'єктом міжнародних відносин, почала дієво використовувати свій авторитет для просування гуманістичних ідей християнства у різноманітні сфери життя людства. За понтифікату Іоанна Павла II Святий Престол нагадав європейцям, що саме церковне право лягло в основу світського і християнство є одним з істотних елементів європейської культури та ідентичності, оскільки синтезувало духовний зміст іудаїзму, грецького інтелектуалізму та римського права [8].

З входженням до складу ЄС в 2004 р. ряду країн з сильною католицькою традицією (Польща, Литва, Латвія,

Угорщина, Мальта) позиції католицизму в геополітичному просторі посилились, про що свідчить активна участь представницьких органів РКЦ у регіональних таких організаціях, як ОБСЄ, ЄС, Рада Європи.

Важливою віхою в історії Європейського Союзу як основного інтеграційного об'єкта у Європі була розробка його Конституції. Однак, як відомо, в результаті референдуму проект Конституції було тимчасово відхилено. Причиною цього експерти насамперед назвали відсутність у положеннях документу пункту, який підкреслює християнську складову у цивілізаційній основі Європи і проголошує християнство провідною релігією євроспільноти. Напевно, авторам основного закону ЄС слід врахувати в майбутньому релігійні погляди і культуру нових мешканців країн континенту, насамперед мусульман.

Важливим елементом християнства, який слугує консолідуючим фактором і, одночасно, є чимось індивідуальним – є пантеон християнських святих. Вшанування окремих місць і святих є спільним для всіх християн. Так, святим заступником Європи початково було проголошено св. Бенедикта. Проте Іоанн Павло II долучив до нього і братів Кирила та Мефодія, зважаючи на їх внесок в євангелізацію Східної Європи. Обґрунтував він це так: «Бенедикт охоплює головним чином культуру Західної та Центральної Європи, більш логічну та раціональну...; Кирил та Мефодій виводять на перший план давньогрецьку культуру і східну традицію, більш містичну та інтуїтивну» [6, с. 54].

Братів Солунських Папа назвав «предтечами екуменізму» [4, с. 21], зазначивши, що «їхня діяльність становить величезний внесок у формування спільного християнського коріння Європи» [4, с. 32]. На прикладі св. Кирила та Мефодія можна побачити, яким чином Іоанн Павло II використовував беатифікацію та канонізацію як метод впровадження екуменізму та інструмент, який допоможе всім європейським народам відчутти свою духовну єдність. Проголошуючи блаженним чи святим героям окремої нації, понтифік долучав цю персоналію до загального пантеону християнських святих, сприяючи

взаємопроникненню різних культур та провокуючи інтерес до історії тієї чи іншої країни. Так, на заході особливою шаную користуються св. Володир та св. Ольга – видатні представники української історії [2].

Важливим напрямом діяльності РКЦ, спрямованим на пошук об'єдначих факторів для народів Європи, став екуменізм – рух, спрямований на заохочення співпраці між представниками всіх християнських конфесій задля взаємного збагачення та розвитку.

Зважаючи на сприяння Святого Престолу у справі європейської інтеграції України, сьогодні, як ніколи, актуальності набувають відносини нашої держави та Ватикану. Важливість стабільних дипломатичних зносин між обома країнами підтверджують і наступні слова архієпископа Н.Етеровича: «Святий Престол, з його величезним моральним авторитетом, підтримує кожну ініціативу України, спрямовану на міжнародне, регіональне, континентальне та свігове співробітництво заради зміцнення миру та взаєморозуміння між народами; на зменшення економічної нерівності між бідними та багатими країнами; на сприяння побудові морального устрою, більш справедливого та уважного ставлення до гідності як окремої людини, так і кожного народу. У цьому контексті не дивно, що Ватикан підтримує Україну в її прагненні якнайшвидше долучитися до структур ЄС» [5,с.111 – 112].

Відомо, що колишній голова РКЦ, Іоанн Павло II – вихідець з соціалістичної Польщі, добре розумів важливість реалізації європейського шляху розвитку для молоді держави, що позбулася тоталітарного гніту. Саме тому він сприяв і поширенню на міжнародній арені позитивного іміджу України. Важливим етапом у цій справі став візит понтифіка до нашої країни (23- 27 червня 2001 р.), в ході якого неодноразово підіймалося питання про євроінтеграцію України.

Понтифік говорив про нашу державу як про невід'ємну частину Європи, без котрої не можлива повноцінна духовна та культурна єдність континенту. Своїм візитом Папа Римський тоді підтвердив, що бачить українську державу частиною духовно-культурного простору Європи [10]. 27 червня 2001 р.

під час прощальної промови у Львові Іоанн Павло II висловив своє бачення перспектив у відносинах між ЄС і Україною: «Висловлюю моє побажання, щоб Україна як повноправний член увійшла до Європи, яка охопить увесь континент від Атлантичного океану до Уральських гір» [7,с.31].

Двостороннє співробітництво з Ватиканом підтверджує європейськість та християнськість України, і формує підґрунтя для її наступної політичної інтеграції в європейську спільноту. Папа високо цінував роль України як європейської держави з багатими культурними та християнськими традиціями в інтеграційних процесах на континенті [9, с.73]. При тому, на думку понтифіка, було необхідно, щоб Україна зберегла притаманне їй власне характерне обличчя, щоб завдяки подальшій діяльності на духовній і суспільній, політичній та економічній ниві Україна стала знаковою, щоб вчила мистецтва діалогу, щоби стала прикладом розвитку та співробітництва з усіма і для всіх.

Досить влучно значення тодішнього візиту Іоанна Павла II для євроінтеграції України охарактеризував другий президент України Л.Кучма. Зокрема, він зазначив : «Сьогодні, після десятиліть штучної ізоляції, незалежна Україна наполегливо виборює належне їй місце у спільноті європейських націй. Реалізуючи свій європейський вибір, вона одночасно будує міцні відносини партнерства та співробітництва з усіма сусідніми державами.

Минулого місяця Ви (Іоанн Павло II –Я.Б.) разом з Владикою православної Елладської Церкви наголосили на потребі «посилити зусилля з метою завершення об'єднання Європи» і водночас висловили рішучість зробити все можливе, щоб «християнські коріння і християнська душа Європи» збереглися непорушними. Глибоко переконаний, що будівля об'єднаної Європи не буде завершеною, доки під її дах не ввійдуть всі народи, які визначили європейський вибір своїм орієнтиром на майбутнє. Ми будемо раді, якщо Ваше перебування на українській землі стане ще однією цеглиною у будові саме такої Європи» [3, с. 9].

Візит понтифіка сприяв поліпшенню іміджу України у Європі, суттєво вплинув на внутрішнє життя країни, сколихнув позитивні процеси в середовищі українського суспільства. У відповіді на звернення новопризначеного посла України при Святому Престолі у 2004 р. понтифік підкреслив, що український народ «з повним правом почуває себе частиною Європи і прагне встановлювати ще тісніші контакти з іншими країнами континенту, зберігаючи при цьому притаманні йому політичні та культурні особливості» [11].

Прагнення України долучитись до цінностей європейської цивілізації, забезпечити собі заслужене і гідне місце у Європейському Співтоваристві має ґрунтуватись й на дослідженні ролі церкви і християнства в інтеграційних процесах. Можливо, саме процес екуменізації церков і релігійних конфесій внесе додатковий вклад у зміцнення єдності європейських народів на основі християнства.

Список використаних джерел

1. Александра М.Ф. Гуманістичні ідеї в християнських канонічних євангеліях/М.Ф. Александра. – К., 1995
2. Бутенко Я.М. Роль християнства у європейських інтеграційних процесах /Я.М.Бутенко/ «Всесвітня історія очима українських істориків »: збірник наукових статей учасників конференції, – К.: 2012. – с.190-197
3. Візит добра і злагоди. Виступи та промови Президента України Леоніда Кучми і Глави держави Ватикан Папи Римського Іоанна Павла II під час візиту Святійшого Отця в Україну 23-27 червня 2001 року. – Л.: Світло і тінь, 2001. -82 с.
4. Енцикліка Вселенського Архієрея Івана Павла II Апостоли слов'ян (Slavorum Apostoli). – Л.: видавництво «Місіонер», 2008. – с. 44
5. Етерович Н. Святий престол і Україна/Н. Етерович. – Київ, 2004. – 224 с.
6. Иоанн Павел II. Единство в многообразии. Размышления о Востоке и Западе. – М.: Христианская Россия, 1993. – 239 с.
7. Козлов В. Відносини між Святим Престолом (Ватиканом) та Україною (1992 – 2005)/В. Козлов// Міжнародні відносини. Вісник київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2006. – с.29 -33.
8. Осташук І.Б. Християнська візія духовної єдності Європи: аксіологічний аспект/ І.Б. Осташук. – Харків : Видавництво ХНУ

- ім. В.Н. Каразіна. – N815. Серія: Теорія культури і філософія науки. Вип.34: Актуальні проблеми європейської філософії і культури . – 2008 . – С.71-76 .
9. Хоружий Г.Ватикан: історія та сучасність/Г. Хоружий. – Л.: Місіонер, 2007. – 280 с.
 10. Jan Paweł II. Pamięć i tożsamość . – Krakow: wydawnictwo „Znak”,2005. – 178 s.
 11. Address of John Paul II to h.e. mrs.Nina Kovalska, Ambassador of Ukraine. –
URL:http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1999/may/documents/hf_jp-ii_spe_19990520_ambassador-ukraine_en.html

Butenko Y.

HUMAN ROLE OF CHRISTIANITY IN UKRAINIAN CHOICE OF INTEGRATION OF EUROPE

Considered the importance of Christianity as a spiritual basis for the implementation of regional interests of Ukraine in Europe. Highlights the activities of the Holy See during the papacy of John Paul II, who spoke about important of the spiritual aspect as the basis of unity of the people of the continent.

Key words: *Christianity, Europe, European integration, the Holy See, ecumenism.*